

Բայց այդ ատենն՝ թէ և օտար՝ կարող է
արդեօք յայտնադէս լինու արձակել Սրդա.

բուժեան դէմ, քանի որ այն Մամուլի և փունջի կողմը կը դառնուի, և Մամուլ և փունջ տէր են իրենց իրաւանց, և բացալանջ կը ներկայանան ու այդ օտար ատենին, դէմ առ դէմ իրենց ոտիսին, փաստ ի ձեռին բարձրաձայն ապացոյցանել՝ ինչ բանի համար որ իրենց օտերները ամբաստանել կը կարծեն զիրենք:

Մենք Օրագրի և Մասիսի խելապատակներուն երկուքին վրայ միանգամայն կը զարմանանք:

Մասիսի և Օրագրի երազած բանը՝ ապէս 40 տարի առաջ կարելի էր բայց այժմ կարելի չէ:

Օրագիր՝ մեր և Միսաքեան էֆէնտիի այդ յօդուածներուն իր ուզած գոյնը տալով պատասխանած է իր երէկուան թերթով:

Մեր՝ անոր տալիք պատասխանը՝ մեր յաջորդ թերթով:

Բայց այսօր անոր, սա նշանաւոր կտորը միայն յիշել բաւական կը համարիմք, որ Օրագիր՝ մինչդեռ մինչև իր մեղի դէմ օտար ատենի առջև դատ բացած օրը կըսէր թէ “Մամուլ խել է, անոր դրածները՝ նշանախեցի” մը չափ նշանակութիւն և բնաւ մեր վրայ “ազդեցութիւն չունին”, այժմ օտարի զօրութեան դիմելով դատ բանալէ ետեւ, ազդին առջին ինքզինքը արդարացնելու համար կըսէ երէկուան թերթին մէջ թէ “Շատ խիստ էր մեր պատուոյն Մամուլէն կրած նախատինքը” և ոչ թէ սովորական չիւններ” որով նոր ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑԱՆ մ’ալ մէջ կիյնայ, բայց այս անգամ ոչ թէ չլսուի, այլ անխնայ:

ՎԱՏԻ ՈՒ ՎԱՍԱԿԻ ՄԱՍԻՍ

ՀԱՐՑ — Որովհետեւ այսչափ նախանձախընդիր ես պատուոյդ, և մինչև այլազանց դատաստանին կը բողոքես թէ է՛ք են ըսեր աղաւնոյ նման միամտիդ, հաշտ են ըսեր տատրակի նման հեղիդ, իսկ են ըսեր վահագնի նման քաջիդ, “էրէ՛ք են ըսեր Աթենասայ հաւուն

պէս հսկողիդ, “էրէ՛ք են ըսեր կարծիքէ կարծիք չթափառողիդ, ի՞նչպէս կըլլայ, որ ասկէ առաջ փունջ պատիւդ լուալեաց մէջ հոլոված ժամանակը լռեցիր, ինչպէս որ առաջին յօդուածիս մէջ բառ առ բառ քեզի երեսեցի լրտաւորը, ի՞նչպէս կըլլայ, որ այս անգամ թերթեալոյն բառերու համար դատաստանի կը դիմես, և որոտամարքդ բոլոր ազդին հանգստութիւնը կը խռովես:

ՊՍՏ. — Վասն զի, այս անգամ ազդիդ “է՛ք Հիւսէյին Յոսէօյ վարդապետին գործակցութեամբ խորհրդները կըլլայ” պարտաւորին կած ես ազդիդ առջև զայդ մոռցունելու համար Դուռն ու ազդդ իրար անցուցիր, և բանակ մը բառադէտ հայթայթեցիր, որ բառերն իրենց անբնական ենթակայէն զատելով՝ Արիստոփանէսի թուոյնց քաղաքին մէջ կրկոն և հաւաստեն, թէ այն բառերը՝ արդարոյդ և անմեղիդ անարժան թշնամանք են: Ահաւասիկ ասոր համար ես ալ եկայ, զատուցեալ բառերը գործոյդ հետ միացունելով ստուգաբանելու սկզբունքը հաստատեցի, և բառերուդ մէկուն ալ նշանակութիւններն այնպէս պարզութեամբ ճշդեցի, որ քեզի հարկ եղաւ ձայնս խափանելու համար տասն և հինգ օր թերթդ կանանց բաղնիք ընել, բայց ի զուրդի սկզբունքը քու աղաղակներէդ վեր էր, և ազդը քու նիւթած պարսպիդ ուշաբերելով սկզբամբք դատեց զքեզ, և երէկ ազդային իշխանութիւնն ալ գործակից վարդապետիդ բարոյական մահը դատակնքեց:

Խ. Պ. ՄԻՍԱԿԵԱՆ

(Փոփոխ)

* Արդարութեան պարագ կը համարինք յիշել հոս՝ որ այս սկզբունքը՝ նախ եւ առաջ Գ. Էֆէնտի քարոզեց Մամուլի 290 թուոյն մէջ հրատարակուած խորհրդին վերնագրով յօդուածովը, որ ժամանակ որ՝ փունջի մէջ Միսաքեան էֆէնտիի խորհրդախորհրդին յօդուածը դեռ հրատարակուած չէր:

Մ. Խ.

Եւ արգարիւ բուն խնդիրը սա է թէ .

1. Այսօր այդ Հիւսէյին անուն գայմագաւ մը՝ Հայոց ազգին համար Կոստանտնուպոլսէ մըն է , թէ չէ .

2. Զայն պաշտպանող յօդուածը գրող վարդապետը՝ հայոց Յուսէֆն է , թէ չէ .

3. Զայն հրատարակող Մասիսի խմբագիրը՝ ամենավատթար չար մը և Հայոց վատագույնը՝ համարուի , թէ չէ .

Մասիս խնդրոյն բուն ոգին եզրող այս առարկութիւններուն դէմ կոյր ու խուլ ձեւաւնալով , իրաւամբ մարտադրեալ կոչուած խումբ մը մտնող , խառն , բազմաթիւ գաղափարներուն ձեռք ելծէ տակաւին շարունակէ իր անխմատ շարժողութիւններովն տխարիտեղ դէնք իր ընթերցողները , պարտք պէտք է ստանձնէ ամէն ճշմարիտ Հայ՝ որ այսուհետեւ ձեռքը առած ժամանակը , անդամ մը անպատճառ խնդրէ Մասիսի երեսը .

Կ. Իիթիիաքեանի ՀՍՅՈՅՈՒԹԻԻՆԸ

... խմբագիր .

Մասիսի խմբագիրը՝ քսանուերկու տարիէ ի վեր իր թերթը հայհոյութեանց գլխաւոր դարձուցած ըլլալը բաւական չ'համարելով , վերջին օրերս սկսած է նաև իր առանձնական և պաշտօնական յարաբերութիւններն ալ հայհոյութեամբ պղծել ու զղուելի ընել :

Անցեալ օր պատահամբ Ազգ. պաշտօնական յարկի մը քովերը կը գտնուէինք , երբ յանկարծ նոյն յարկէն բարձր ձայներ լսուեցան : Նոյն յարկին մօտենալով պատճառն ու զեցինք իմանալ , և ցաւելով կըսեմք որ այն բարձր ձայնը՝ Մասիսի խմբագիրը կարապետ էֆէնտի իւթիւճեանին էր , որ հայհոյելով պուշտելով Արժ. եկեղեցականի մը հետ կը կըռուէր վեհ . կաթողիկոսի նկատմամբ . այնպիսի անշուր հայհոյութիւններ կընէր , որ պահ մը մեք ալ մոռցանք թէ՛ սոյն անարդանքները մեր ազգային իշխանական և կրօնական գլխոյն կը պատկանէր . արգարիւ մարդ կը սոսկայ՝ երբ այս նոր հրաշակերտեալ հայհոյութեանց շար-

քը լսելու ըլլայ , ինչպէս մենք ալ չ'կրնար դիմանալով , առինք քալեցինք : ... խմբագիր , այնչափ ցաւ չ'պիտի զգայինք այն հայհոյութիւնները լսելով , եթէ Ս. Պ. Ի. և Գ. Օ. էֆէնտիի ներկայութեամբ չ'խօսուէին . որոնք բարձր պաշտօնական անձինք ըլլալով , նա մանաւանդ Ս. Պ. որ նոյն յարկի մասնաւոր ալ պաշտօնավարութիւն կընէ , պարտաւոր էին Ազգ. իշխանութեան ղեկին այսպէս անվայել կերպով անարգօլը լռեցնել և ըստ հարկին նոյն յարկէն ևս դուրս հանել : Այս չընելէ զատ վերոյիշեալ հայհոյին եռանդն առաւել կարծարծէին իրենք ևս անոր ձայնակցելով : Արդ՝ յանուն ազգային պատուոյ կը բողբեմք սոյն անձանց ՎԱՏ արարքին դէմ , որոնք պաշտօնական վայրի մը մէջ Ազգին պաշտօնական գլխոյն դէմ այսպէս անվայել և անպատկառ կերպով կը վարուին , որ երբեք ներելի չէ :

Կ. Պոլիս 28 Յունիս 1873

(Ստորագրութիւն 6 անձանց)

ՄԱՄԱԹԻԱ

Լսածնուս նայելով կրճիկեան էֆ. Սամաթիոյ Թաղ. խորհուրդէն կամովին հրաժարելէ՝ երեքշաբթի օրուան խառն ժողովոյ մէջ . կրճիկեան էֆէնտիի աղաւթ կամօք իւր թաղին ըրած այս զոհողութիւնը կը դուրսմը , և Սամաթիոյ համար յարստաւ բարեկարգութիւն կը մաղթեմք :

Վարչութիւնը նոր ընտրութեան հրահանգը զրկեց ի Սամաթիա , յուսալով որ ասով Սամաթիոյ մէջ տիրած անհամաձայնութիւնը հիմնովին պիտի բարձուի . կասկածելի է այս քանի որ իրարու հակառակ տարերքներ պակաս չեն այս թաղին մէջ , կը վախճուի որ նոյն վիթթօրիկներ վերթի , և թաղը վերստին խռովի :

Սամաթիոյ բարեկարգութեան թշնամին որ իւր շահուն համար անխիղճ դերեր խաղցը-

ներով՝ գործերը ինչուան այս վիճակին հասուց կը հաւատանք նաեւ որ այս պարագային մէջ ալ խարդաւանութիւններ գործելու սկսի :

Այս մարդուն համար Գեղի խափմիջ ընելու ժամանակն է : Ի՛նչ անխղճութիւն . թաղը տակն ու վրայ ընել , և դարձեալ խաբէութեամբ թաղ խորհրդականութեան պաշտօն վարելու աշխատիլ . . . :

Սամաթիացի՛ք , արթնցէ՛ք , ա՛լ հեւիք է որ ձեր կենդանութեան արիւնը քամոյ անձին արարքներուն դէմ անտարբեր դառնաիք , ձեր թաղին բարոյական ու նիւթական շահերը կը պահանջեն որ ճանչէք ձեր բարեկամն ու թշնամին , չլլայ որ ձեր քուէ տալու անձինքը ձեզ փնտաղներ ըլլան ապագային մէջ . վայ ան Սամաթիացւոյն՝ որ իր քուէն ուրիշի շահուն կը նուիրէ՝ առանց անցեալէն խրատ ուելու :

Դուք թաղ խորհուրդ մը ունէիք , բայց ձեզ ըստ ամենայնի դո՛հ չկրնար ընելուն համար ձեզեցիք զայն պաշտօնէ , ասոնք բարոյական դասեր են ձեզի համար :

Անտարբերութիւնը մեռելութիւն է . արթնութեամբ միայն ձեր անցեալ փնտաները կըբնան դարմանաիլ :

Մամուլ այս պարագային մէջ անկեղծութեան պարտ մը կատարելու մասք , ձեզ կը յորդորէ , որ ձեզ ներկայ ու ապագայ շահերուն անվթար պահպանութեան ձեռնհաս , խելամուտ , արդարասէր , և վերջապէս ձեր եկեղեցւոյն նորոգ չինութեան և վարժարաններուն յառաջադիմութեան աշխատելու կարող անձինքներու տաք ձեր քուէն :

Վերջէն զըջալը անօդուտ է . . . :

Ս.ՆԳԻՏԱԿՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայ ոմն ստորագրութեամբ հրատարակեալ նամակ մը ազգային խորհրդարանի մը մէջ մօրուսաւոր երեսփոխանի մը ձեռքերը ետին կապած Ս. Պատրիարքին ներկայութեանը չըրջիլ , և վեհ . կաթողիկոսի նկատմամբ Գեր-

Մամբէ եպիսկոպոսի հետ անպատշաճ լեզուով վեհաբանութեան մտած ըլլալը իր նկարագրէր :

Այդ մօրուսաւոր երեսփոխանն իր ո՛վ ըլլալը յայտնեց , և որոտմունքէն աշխարհ թընդալ սկսաւ : Վէճ մըն է այս երկու անձանց մէջ , սակայն զարմանալին այն է թէ , այդ վեհին նիւթը և ոչ երկու կողմին մէկը դիտէ : Կարծեաց անհամաձայնութիւնն սրկէ յառաջ եկած է թէ , Հայ ոմնը տակաւին չգիտէր եղեր թէ Ս. Պատրիարքին առջև ձեռքերը ետին կապած չըլլիլ և կաթողիկոսին դէմ ծանր անկարկութիւն ընելը երեսփոխանաց համար աններելի չէ վերջի ատեններս . նոյնպէս մօրուսաւոր երեսփոխանն ալ չգիտէր եղեր թէ մանաւանդ երեսփոխանի մը համար աններելի է ազգ մը ներկայացնող Պատրիարքին ներկայութեանը ձեռքերը ետին կապած պտըտիլն , ու Հայաստանեայց եկեղեցւոյ բարձրագոյն պաշտօնէին ու Հայրապետին նկատմամբ նուազ ակնածութեամբ խօսիլը : Ահա՛ երկու կողմին այս անգիտակցութիւնն է որ այս կարծեաց անհամաձայնութեանը տեղի տուած է :

Կարծեմք վեհին վերջ տուած կըլլամք եթէ ըսեմք թէ խորիմեանի պատրիարքութեան օրով , ո՛չ միայն երեսփոխանք , որք ձայն ունին պատրիարքի ընտրութեանը մէջ , այլ երասխձիներն ալ ձեռքերնին ետին կապած Պատրիարքարանի մէջ ամեն օր կը չըլին և երբեմն այդպէս Ս. Պատրիարքին իսկ կը հանդիպին . բայց մեր Հայրիկ՝ հեզ ու խոնարհ ըլլալուն , ատոնց ձայն չհանէր : Իսկ վեհ . կաթողիկոսի նկատմամբ ի ներկայութեան Պատրիարքի տեղի ունեցած նուազ ակնածութեան գալով , ատի մօտա մը դարձած է . չըլիշեր այդ Հայ ոմնը թէ անցեալ տարի երեսփոխանական ընդհ . ժողովոյ մէջ ի՛նչ մեծ նախատինքներ չտեղացին Նորին Վեհափառութեան գլխուն , և ի՛նչ եղաւ այդ յանդգնութիւնը պաշտօնապէս ընողներուն , — ի՛նչ :

Մենք ստուգեցինք թէ “Հայ ոմն” ի նկարագրած մասնախմբին մէջ ուրիշ մօրուսաւոր երեսփոխան մ’ալ Գեր. Մամբէ եպիսկոպոսի

խօսքերը հերքելու համար մինչև անգամ Ան-
ՊիՏԱՆ բառը բերնէն հաներ է վեհ. կաթողի-
կոսին համար, և սակայն Նորին վեհափառու-
թեան Ներշնչութիւնը եմ ըսող խրիմեան Ս. Պատ-
րիարքը բնաւ ձայն չէ հաներ:

Սուտ է աս ալ, Ս. Հայր:

ԱՍՏԻՃԱՆԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Նորին բարձրութիւնն յենէրալ Մասիս
իւր հրամանատարութեանը ներքեւ գոնուող
մարդամեքենայից անձնուէր ծառայութիւն
ները վարձատրելու համար, հետեւեալ պատ-
ուանշանները շնորհեց:

Առաջին կարգի Բզեչտութեան Ս. պատ-
ուանշանը՝ հանդերձ սպարապետութեամբ՝
Բատրուժ Էֆէնտիին. (ոչ վատարար ծառա-
յութեանցը համար):

Առաջին կարգի Ասպետութեան Ս. աստի-
ճանի պատուոյ լեգէոնը՝ հանդերձ Մարաշալու-
թեամբ՝ Մանավ Էֆէնտիին. (կենդանաբար
պատերազմելուն համար):

Երկրորդ կարգի հրամանատարութեան Բ.
աստիճանը Սուրէն Էֆէնտիին. (վերջին օրերս
հրապարակը չերեւնալուն համար Ս. կարգին
չկրցաւ արժանանալ. ամիսո՞ն):

Երրորդ կարգի Ասպետութեան Դ. աստի-
ճանը՝ խասապ Մ. Հ. Էֆէնտիին. (վերջին ան-
գամ պատերազմի դաշտէն Հրանտի դէմ պար-
տեալ քաջութիւնը համար ստորին աստիճանի
արժանացաւ):

Առաջին կարգի Դ. քսութեան Ս. աստիճա-
նի պատուոյ մեծ ժապուէնը՝ Շիշման Էֆէն-
տիին. (քթէն բռնելով այս խնդրոյն մէջ հրա-
պարակ նետելու համար):

Բէթէլիաութեան տիտղոսը՝ Լուսին Էֆէն-
տիին. (մինչեւ հիմայ օդնութեան համար հը-
րապարակը չերեւնալուն համար):

380 ոսկին հանելէ ետեւ՝ մնացածը Պահ-
ճէճիկի բէթէլիային պարգև, մարդամեքենա-
յութեան տիտղոսով:

ՏՕՆ ՄԱՆԱԳ ԱՍՊԵՏ

— Բեր ձեռքդ թոթովեմ էֆէնտի. իրաւ
հրաշալի էին տողերդ:

— Չգրած գիտէի արդէն թէ իմ սուրիս
պէս շտիւնն պիտի ընէր դրածս, և ասպե-
տութեան տիտղոսին զիս պիտի բարձրացնէր:

— Ի՞նչ կըսէք. Ասպետ ալ եղաք, բերէք
ուրեմն երկու ձեռքերնիդ մէկտեղ թոթովեմ:

— Հապա, Ասպետ եղայ, դեռ չիմացա՞ք
այսօր հրատարակութիւնը պիտի տեսնէք:

— Կաղաչեմ, ձեռքերնիդ տուէք, մեծ դ-
Ասպետ:

— Ա՛մա՛՛ն. եղբայր արդէն թեւս հոգ-
նած է. ամեն մարդ ուժգին կերպով թեւս
թոթովելուն, չարժելու կարողութիւն չմնաց
քովս. մտադիր եմ այս երեկոյ խորը խճրին
կապել տալու:

— Այդ իսկ պատիւ մըն է ձերի Ասպետ
Էֆէնտի. եթէ ձեր Եֆէնտիյը Ասպետութիւն
շնորհելով ձեզ վարձատրեց, հասարակութիւնն
ալ, որոյ մէկ անդամն ալ ես ըլլալու պատիւն
ունիմ, թեւերնիդ հանելով ձեզ կը փառա-
ւորէ. ասկէց աւելի ի՞նչ մեծ ապացոյց ձեր
արժանեացը:

— Անձնքն ալ այդպէս կըսեն, և ես մեր
Ապարապետ ըստորում Բզեչտին պէս զգաց-
եալ եմ բոլորովին, և ինձ պարծա՛նք կը հա-
մարիմ այսչափ համակրական ցոյցերը, բէ՛հ
դեռ իմ յաղթանակս պատերազմէն ետեւ կա-
տարեալ պիտի ըլլայ:

— Ի՞նչպէս պատերազմը, Ասպետդ իմ մե-
նամարտութեա՛ն բռնուած էք:

— Ո՛չ, պատերազմ հրատարակուեցաւ և
այս պատերազմին մէջ մենք միջամտելու ի-
րաւունք չունինք:

— Ո՛հ. դարձեալ արիւնհեղու թիւն, Աստ-
ուած իմ, և ո՞ր տէրութիւն՝ ո՞ր տէրութեան
դէմ:

— Միտաքեանին մէկ պարբերութիւնը միւս
պարբերութեան դէմ:

— Հա՛, երկու պարբերութիւն մէկ մէկու
հետ պիտի պատերազմին եղեր. թնդանօթո՞ւյ

պիտի ըլլայ այդ պատերազմը, չէ թէ Շառքով
և կարելի չէ՞ արդեօք հաշտութիւն :

— Օ՛ր, եթէ կարելի ըլլար հաշտեցնել այս
երկու պարբերութիւնները մէկ մէկու հետ :

— Որդեօք կարելի չէ՞ որ ես հաշտեցը-
նեմ. ի՞նչ պէտք է, արիւնհեղութիւն չըլլայ :

— Ո՛չ, զանոնք հաշտեցնելու հեղինա-
կութիւնը ուղղակի Միսաքեան էֆէնտիի կը
վերաբերի :

— Իմ գիտցածս հաշտութիւն ըսածնիդ
ամենուն ալ կը վերաբերի. քանզի մարդասի-
րական պարտականութիւն մըն է. մէկ խօսքով
խեր է. կուզեմ ես այդ խերին տէր ըլլալ թոյլ
տուէք, կաղաչեմ, ես հաշտեցնեմ :

— Չէք կրնար :

— Կրնամ կարծեմ, Մեծդ Ասպետ :

— Եթէ կրնաք, ըրէք, բայց անկարելի է
հակասութիւն է այս, ուրիշ բան չէ. Տեղ մը
կըսէ թէ, « Եթէ Մասիս գիւղնջ օտարի չը
մատնէր, այս յօդուածիս մէկ բառը չէի գրեր »
տեղ մ'ալ կըսէ թէ, « Ասի Միսաքեանին ալ
պատասխան կրնայ ըլլալ ըսելով, նախատական
գրգիռ ըրաւ Մասիս՝ զիս ի հրապարակ բե-
րելու »: Այս երկու պարբերութիւնները մէկ
մէկու հակասական են, հետեւաբար մէկ մէ-
կու դէմ պատերազմ հրատարակած են :

— Այդ է նէ բան մը չէ, մեծդ Ասպետ.
հրաման ըրէ սուրերնին դատեաննին դնելու.
ամօթ ու նախաախնջ. ի՞նչ կայ պատերազ-
մելու. « Որչափ որ » բառով մը այդ երկու
պարբերութիւնները կը հաշտուին ու կերթան
ըսեմ, լսեցէք :

« Որչափ որ ինձ դէմ նախատական գրգիռ
ըրաւ զիս ի հրապարակ բերելու, եթէ Մա-
սիս գիւղնջ օտարի մատնած չըլլար, այս յօդ-
ուածիս մէկ բառը չէի գրեր »: Ի՞նչպէս հա-
շտուեցան :

— Ան չէ ամա, քօլէրաէն. ի՞նչ լուր ու-
նիք. Պօլսոյ մէջ դէպք մը կա՞յ :

— Ատոր վրայ ետքը կը խօսինք. ի՞նչպէս
հաշտուեցա՞ն ա՛ :

— Պատրիարքին համար կըսեն թէ այս օ-

րերս մեծ իրար անցումի մէջ է, կամ ազգա-
յին վարչական դրութիւնը պէտք է փոխուի,
կամ իմ պատրիարքութիւնս վերջանայ կըսէ
եղեր, ստո՛յգ է :

— Ի՞նչպէս, հաշտուեցա՞ն ա՛ :

— Գրիգորիս վարդապետը առաջնորդու-
թենէ ինչալէ ետեւ, « առաջնորդ Բաբերդու
և Երզնկայի » ստորագրութեամբ նամակ մը
հրատարակելով, ազգային իշխանութեան դէմ
ապստամբութեան դրօշ պարզած ըլլալուն հա-
մար, վարչութիւնը պիտի լռէ՞. Բայց ինչ կը-
սեմ Գրիգորիսը մեր մարդն է, պէտք է որ
վարչութիւնը լռէ :

— Ի՞նչպէս, հաշտուեցա՞ն ա, դեռ ա-
տանկ անհաշտ թշնամիներ կան նէ, ըսէք
հաշտեցնեմ, ի՞նչ պէտք է պատերազմ ու
արիւնհեղութիւն :

— Բայց դուք իմ կիւ վէնմիջ եղած տալս
կոտորեցիք. այդ հակասութիւնը օդին մէջ
ցնդելէ ետքը, անդին ի՞նչ մնաց որ, մնացա-
ծը սուր ջուրին երթայ. Ո՛չ չըլլար անանկ
բան չըլլար. հաշտութեան չեմ հաւանիր,
պատերազմ, պատերազմ, պատերազմ :

— Մեկուսի (հաւկիթ, հաւկիթ, հաւկիթ) :

... Խմբագիր

Որովհետեւ Սամաթիոյ Թաղ. Խորհուրդէն
մեր հրաժարելուն վրայ այլ ընդ այլոյ հրատա-
րակութիւններ կը լինին այս օրերս Ազգ. լրագ-
րաց մէջ, նոյնպէս և խեղաթիւրեալ մեկնու-
թիւններ կը տրուին ոմանց չարախօսաց կող-
մանէ, ուստի հարկ է որ սոյն հրաժարման
բուն պատճառը հրապարակ հանեմք :

Արդէն գիտեն շատերը թէ Սամաթիա թա-
ղային խնդրով մը կը տաղանապի վեց եօթ ա-
միսէ ի վեր, շատ որոշումներ ըրաւ վարչու-
թիւնը այս խնդրոյն նկատմամբ, բայց և այն-
պէս չ'յաջողեցաւ ազգ. իշխանութիւնը վերա-
հաստատել յիշեալ թաղին մէջ : Պատժեց վեց
եօթը թաղեցիներ՝ որք մեծագոյն մասամբ
վարժարանէն վաճառուած դասատուներ էին,

չորս տարի ղերենք սահմանադրական իրաւունքէ ղրկելով, ասով նաև չկրցաւ թաղը խաղաղեցնել, և թաղին քանի մը խռովարարները իրենց չար դիտաւորութենէն ետ կեցընելու համար պէտք եղած ազդեցութիւնը գործածել:

Երեքշաբթի օրը սոյն դատապարտեալ անձանց մէկ քանիին առաջնորդութեամբ, 100ի չափ ստորագրութիւններ կրող հանրագրութիւն մը մատուցուեցաւ խառն ժողովոյ, ուր որ մեք ևս կը գտնուէինք, սոյն հանրագրութիւնը կարդացուելէ և անոր պարունակութեանը վերահասու ըլլալէ ետեւ՝ խառն ժողովն կարեւորութիւն չտուաւ անոր, և որոշեց որ անոր օրինակը և խօսքը անգամ ժողովոյն ատենագրութեանց մէջ չանցնի: Հետեւաբար ժողովն ազդ. Օրէնքին մեզ տուած իրաւունքը յարգելով՝ ըստ այնմ պատասխանեց ներկայացուցներուն: Օրէնքին «Լաբէֆն էր տրուած պատասխանը:

Այս միջոցին ժողովոյն եկեղեցական և աշխարհական անդամոց կողմէն՝ թէ և ո՛չ ի պաշտօնէ, զոհողութիւն մը ընել կը խնդրուէր մեզմէ, այսինքն Սահմանադրութեան մեղ տուած իրաւունքը կամովին զոհել և հրաժարիլ, ասի յայտնապէս ազդ. Օրինաց տրամադրութիւնը գործադրելու մասին վարչութեան անձեռնհասութիւնը կամ վարանումը կենթադրէր, ինչպէս նաև չէր կրցեր նկատել իր դատապարտած անձանց ներկայութիւնն ու առաջնորդութիւնը, անոնց նկատմամբ տուած վրձիւը, թոյլ տալով իսկ որ յանդգնութիւննին մինչ իւր ատենին մէջ ի գործ դնեն, իբր թէ ազդ. բարձրագոյն ատենի մը տուած վճիռն ոյժ և կարեւորութիւն չունենար:

Արդարև նոյն պահուն մեծ դարմանք պատճառեց մեզ տեսնել թաղային գործոց չորս տարի չմիջամտելու համար վճիռ տուող ատենի մը՝ վճիռն ընդունող անձանց թաղային խնդրոյ համար ներկայանալուն նկատմամբ ցուցած անտարբերութիւնը... վարչութեան տուած պատասխանը պարզ և անվտանգութիւն էր,

այսինքն տասն և մէկ հրաժարելոց տեղ քուէարկութիւն ընել, բայց այս մարդիկը պիտի հակառակէին վարչութեան սոյն հրամանին դէմ, ինչպէս ասիէ առաջ ղրկուած հրահանգներուն գործադրութեան դէմալ հակառակած էին, ուստի հարկ կըլլար որ վարչութիւնը բուռն միջոցներու ձեռնարկէր, եթէ ազդային Օրէնքը գործադրելու մասին ձեռնհասութիւն ունենալը պահ մը մտաբերէր, առանց որոյ Սամաթիոյ այս անիշխանութիւնը կրնար թեքել ամիսներ շարունակել, և տարափոխիկ օրինակ մը ըլլալ ուրիշ թաղերու ալ:

Իրաց այս վիճակին առջև՝ նկատելով որ մէկ կողմէ մեր իրաւունքը կը յարգուէր վարչութենէն, իսկ միւս կողմէ զայն մեղ վայելել տալու համար վարչութեան ձեռնհաս իշխանութիւնը կամ ազդեցութիւնը կը պակսէր, նկատելով որ վարչութեան տուած պատասխանին վրայ կարելի չէր ժամանակ մ'ալ իշխանութիւն վերահաստատուիլ Սամաթիոյ մէջ, որուն հետեւանքը բարոյական և նիւթական մեծածածկ միասններ կրնար արտադրել, և նըկատելով որ թաղին այս վտանգեալ շահերուն առջև՝ մեր վրայ ալ, թէ և անուղղակի, բարոյական թեթեւ պատասխանատուութիւն մը կըրնար ծանրանալ, հետեւաբար իբր Սամաթիացի, թաղիս տառաջադիմութեան և բարեկարգութեան ի սրտէ վախիւքող, Օրէնքին մեզ տուած իրաւունքները ազատ կամօք զոհեցնէք յօգուտ թաղին և հրաժարեցանք. թաղին ներկայ և ապագայ շահերը մեր հրաժարման միակ շարժառիթը եղան. ուստի սուտ է Օրագրի և Մանղուլէի այն հրատարակութիւնը թէ վարչութիւնը մեղ հրաժարեցնելու որոշում ըրած է, սխալ է նաև Մասիսի այն կարծիքը թէ մատուցեալ հանրագրութեան կարեւորութիւն տալով հրաժարած եմք. այդ հանրագրութիւնը ոչ Սամաթիոյ պատուաւոր ընտրողաց ստորագրութիւնները կը կրէ, ո՛չ ստորագրել տուող դատապարտեալ անձանց յանդգնութեան և ապօրինաւորութեան վրայ վրէժը կասկած մը կը թո-

ղու, և ոչ ալ վարչութեան կողմէ օրինաւոր ճանչցուած և կարեւորութիւն տրուած է ատոր:

Ուստի թաղին շահերուն առջեւ մեր իրաւունքը աղատ կամօք զոհելով, թաղին բարեկամն ըլլալնուս նոր նպատակ մ'ալ տալու նըպատակաւ միայն հրաժարեցանք, ոչ թէ ոմանց կարծածին պէս՝ աղբեցութեան ներքեւ, զի եթէ վարչութիւնը իրաւունք ունենար մեղ հրաժարեցնելու, փոխանակ զժողովութեանց մէջ վարանելու, մինչև հիմայ իւր այս իրաւունքը պիտի դարձադրէր:

Աղբային օրինաց հմտութիւն ունենալու չէ մէկը, որ այս տեսակ խնդրոյ մը մէջ աղբեցութեան կամ ճնշման հաւատայ:

Խնդրեմ ներկայս յաջորդ թուով հրատարակել հաճեցէք:

13 Յուլիս 1873

Յ. ԿԵՆԵՆ

Սամաթիա

ՁԿՆՈՐՍ ԳԱՍՊԱՐԻՆ

ՁՈՒՄԱՆՁԵՆ ՎԵՐՁԻՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆԵԼԸ

Իրողութիւն մըն է պատմելիքնիս, շինծու չհասկցուի:

Բերացի պալըքճի Գասպար անունով երկտասարդ մը ասկէց եօթը տարիի չափ յառաջ Գուդիւնճուկցի Հրէայ աղջկան մը սիրահարելով, երկուքը խօսք մէկ կընեն ու գիշերանց կծիկը կը դնեն, և Բերայի մէջ Հայ քահանայէ մը պատկուելով եօթը տարիէ ի վեր հոն ամուսնական խաղաղ ու երջանիկ կեանք մը կանցընեն:

Վերջին օրերս թէնէքէճի Հրեայ մը նորոգութեան համար Հրեայէ դարձող աղջկան տունը մտած ըլլալով, կը ճանչնայ աղջիկը ու իր լեզուովը կըսէ թէ, մայրը հիւանդ անկողնոյ կը ծառայէ, և իր վերջի ժամերուն մտտեցած ըլլալով, աղէկ կըլլար որ երթար ու մօրը օրհնութիւնը առնէր:

Աղջիկը ի գութ կը շարժի, և երեկոյն էրկանը պատմելով ու գէշ երազներ ալ տեսած ըլլալը աւելցնելով, կարեկցութիւնը կը դը-

րաւէ, ու երկրորդ օրը երկուքն ի միասին կերթան Գուդիւնճուք վերջին օրհնութիւնն ընդունելու:

Արդէն թէնէքէճի Հրեան դալով եղելու թիւնը մօրը պատմած ու աղջկան իրեն հիւր դալիքը աւետած էր:

Այր ու կին տուն կը մանեն ու դարմացմամբ կը տեսնեն թէ ծանր վիճակի մէջ գըտնուող հիւանդը դուրս ելած էր. հոն գտնուող աղդականները սիրալիր ընդունելութիւն կընեն, ու բաւական ատենէ ետքը մայրը ներս կը մանէ, ու եօթը տարիէ ի վեր կորսուած աղջկան հետ պագտուելէ ետեւ, թախանձանօք կը խնդրէ որ գիշերը հոն ացընեն. կը գիշանի Գասպար ու իւր կինը տունը թողլով պահ մը դուրս կելլէ: Բաղմաթիւ Հրէայներ զինքը կը շրջապատեն ու իրեն մեծ պատիւներ կընեն, որը օլի կը հրամցընէ, որը դինի որը մեղի ալ մէկ քանի օր հիւր եղիր կըսէ, որն ալ այոջափ տտեն ինչպէս եղաւ տէ տեւութիւն չունեցանք կըսէ, վերջապէս ժամը մէկին միջոցները Գասպար տուն կը դառնայ և կը տեսնէ թէ օրթան կնիկ չի գայ. կինս կը պօռայ նասը՝ կնիկ կըսեն, ու մարդը ծեծելով փետտելով դուրս կը նետեն: Կուր կը մեծնայ, մըքտար դապալէյ վրայ կը հասնին ու Գասպարը Հրէից ձեռքէն ազատելով, Հայոց եկեղեցին կը տանին: Ոստիկանութիւնը շատ մը տուներ կը կոխէ, կինը չգտնէր, վերջապէս հետեւեալ առաւօտ կինը կը գտնուի ու եկեղեցի բերուելով էրկանը կը յանձնուի:

Հոն էրիկ կնիկ մեծ ուրախութեամբ իրար պըլլուելով կը պագտուին. այն յանդուգն ձեռնարկութեան մասնակից եղող Հրէաներն ալ ոստիկանութեան ատենը հարցաքննութեան կենթարկուին:

Մենք Գասպարին Հրէայի աղջկան մը սիրահարելով անոր հետ ամուսնանալը այնչափ չենք մեղադրեր, սրչափ յետոյ անխորհրդաբար դրքանչէն վերջին օրհնութիւն առնելու փութով զլուխը այս փորձանքին հանդպցնելը:

ՇԱՐԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԻՆ

ԳԻՈՐԳ Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ռ. Յ. ԳԻՐԳՅԱՆ